

Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio kanceliarijos rusėniški dokumentai paleografiniu aspektu

ANDRIUS JURKEVIČIUS

Lietuvos istorijos institutas

El. paštas andrius.jurkevicius1989@gmail.com

Raktiniai žodžiai: Aleksandras Jogailaitis, rusėniški dokumentai, paleografija.

Įvadas. Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio (1492–1506) valdymo laikotarpis susijęs su sparčia valdovo kanceliarijos raida¹ ir rusėniškosios dalykinės raštijos plėtra, kurią lėmė sudėtingėjanti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (toliau – LDK) valdymo sistema. Augantis raštvedybos poreikis turėjo įtakos ir minėto valdovo kanceliarijos rusėniškų dokumentų rašymo priemonių ir medžiagos naudojimui, rašto ženklų grafinėms formoms, santrumpų sistemai, raidžių puošybai. Visi šie aspektai, apibūdinantys rusėniškąją paleografiją², ir yra šio straipsnio objektas.

Šiuolaikinėje istoriografijoje yra skiriami trys rusėniškieji rašto tipai: us-tavas arba nuostatas (*устав*), pusustavis arba pusiaunuostatas (*полуустав*) ir greitraštis (*скоропись*)³. Šiuolaikinis lietuvių mokslininkas Stanislovas Pa-

- 1 Apie Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio kanceliariją plačiau žr.: K. Pietkiewicz, *Wielkie Księstwo Litewskie pod rządami Aleksandra Jagiellończyka. Studia nad dziejami państwa i społeczeństwa na przełomie XV i XVI wieku*, Oświęcim, 2014, p. 19–53; A. I. Груша, *Канцелярия Вялікага княства Літоўскага 40-х гадоў XV – першай паловы XVI ст.*, Мінск, 2006; Idem., *Кризис доверия? Появление и утверждение правового документа в Великом Княжестве Литовском (конец XIV–первая треть XVI в.) (Mediævalia: средневековье как историко-культурный феномен, составитель А. К. Гладков)*, Москва–Санкт-Петербург, 2019, p. 270–289.
- 2 Remiamės „Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje“ pateiktu lietuvių istoriko Edvardo Gudavičiaus paleografijos apibrėžimu: <https://www.vle.lt/straipsnis/paleografija/> [žiūrėta 2023-11-03].
- 3 S. Pamerneckis, *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos rusėniškoji paleografija. Mokomoji knyga*, Vilnius, 2012, p. 21–26; K. Pietkiewicz, *Paleografia ruska (Nauki Potomnicze*

merneckis savo 2012 m. pasirodžiusioje mokomojoje knygoje, skirtoje LDK rusėniškajai paleografijai, teigia, jog „rusėniškasis greitraštis (*скоронисъ*) LDK valdovo raštinėje įsigalėjo XV a. pabaigoje–XVI a. pradžioje“⁴. Tačiau šį teiginį tenka laikyti pernelyg apibendrinančiu ir supaprastintu. Antai išlikusių 1529 m. Pirmojo Lietuvos Statuto nuorašų paleografinę ir tekstologinę analizę atlikę kiti lietuvių mokslininkai Stasys Lazutka ir Edvardas Gudavičius savo 1983 m. pasirodžiusiame darbe pažymėjo „greitrašči“ termino sąlygiškumą ir pabrėžė, kad minėtuose nuorašuose, kaip ir XVI a. Lietuvos didžiojo kunigaikščio raštinės aktuose, „iš esmės (nors gerokai suprastinus) išlaikomas pusiaunuostato stilius ir raidės visiškai ar beveik nejungiamos“⁵. Tad tenka kalbėti ne apie staigų greitraščio įsigalėjimą Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio kanceliarijos rusėniškojoje raštvedyboje, bet apie palaipsnį pusustavio (pusiaunuostato) bruožų nykimą ir greitraščio bruožų įsigalėjimą, kuris tęsėsi ir po šio valdovo mirties. Būtent šių dviejų rašto tipų santykį Aleksandro Jogailaičio kanceliarijos rusėniškuose dokumentuose ir nagrinėsime.

Galima teigti, kad per pastaruosius 40 metų pasirodę mokslininkų darbai, tiriantys LDK rusėniškąją paleografiją, reprezentatyviai susistemino ir reikšmingai papildė ankstesnius tos pačios temos tyrimus. Be minėtų lietuvių mokslininkų darbų, turėtume išskirti ir šiuolaikinio baltarusių mokslininko Aliksandro Hrušos 2006 m. pasirodžiusią mokomąją knygą, skirtą LDK rusėniškajai paleografijai⁶, taip pat šiai temai skirtą šiuolaikinio lenkų mokslininko Krzysztofo Pietkiewicziaus darbą, pasirodžiusį 2015 m.⁷

Keletą žodžių pravartu tarti ir apie šiame straipsnyje vartojamą terminiją. Galima teigti, jog lietuviškojoje istoriografijoje iki šiol nėra nusistovėjusi pirmųjų dviejų anksčiau minėtų rusėniškojo rašto tipų įvardijimo praktika. S. Pamerneckis vartoja „ustavo“ ir „pusustavio“ įvardijimus, o S. Lazutka ir E. Gudavičius vietoj „pusustavio“ įvardijimo vartoja „pusiaunuostato“ įvardijimą. Šiame tyrime pasirenkame chronologiškai naujesnę terminiją, pasiūly-

Historii. Seria nowa, pod redakcją A. Rachuby i S. Górzynskiego), Warszawa, 2015, p. 222–290.

4 S. Pamerneckis, *op. cit.*, p. 23.

5 *Pirmasis Lietuvos Statutas = Первый Литовский Статут*, t. I, d. 1: *Paleografinė ir tekstologinė nuorašų analizė*, S. Lazutka, E. Gudavičius, Vilnius, 1983, p. 149.

6 A. I. Груша, *Беларуская кірылічная палеаграфія: Вучэбны дапаможнік для студэнтаў гістарычнага факультэта*, Мінск, 2006.

7 K. Pietkiewicz, *Paleografia ruska...*

tą S. Pamerneckio. Tačiau pripažįstame, kad „nuostato“ ir „pusiaunuostato“ įvardijimai mokslininkų darbuose taip pat gali būti vartojami.

Pagrindiniai duomenys apie Aleksandro Jogailaičio rusėniškus dokumen-

tus. Tyrimui pasitelkiame 17 Aleksandro Jogailaičio rusėniškų dokumentų, saugomų Lietuvoje (Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje (toliau – *LMAVB RS*), Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje (toliau – *VUB RS*)) ir Lenkijoje (Senųjų aktų archyve Varšuvoje (*Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie*, toliau – *AGAD*), Kunigaikščių Čartoriskių bibliotekoje Krokuvoje (*Biblioteka Książąt Czartoryskich w Krakowie*, toliau – *BCzart.*) ir Viešojoje Hieronimo Łopacińskiego vaivadijos bibliotekoje Liubline (*Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie*, toliau – *WBP*)). Toliau nurodome: a) kiekvieno dokumento išleidimo datą ir indiktą (paryškinta); b) dokumento išleidimo vietą; c) mūsų suteiktą dokumento antraštę; d) dokumento saugojimo vietą bei signatūrą. Dokumentai rikiuojami chronologine seka, juose nepaminėti ar neiškūs, tačiau iš kitur žinomi duomenys nurodomi laužtiniuose skliaustuose:

1. a) [1495 m.]⁸ **birželio 24 d., 13-as indiktas**; b) Vilnius; c) Aleksandro Jogailaičio pranešimas Vitebsko vietininkui kunigaikščiui Michailui Ivanovičiui [Zaslavskiui-Mstislavskiui]; d) *LMAVB RS*, f. 43 (Vilniaus kapitulos fondas), b. 23207, l. 1–1v.
2. a) [1495 m.]⁹ **rugpjūčio 18 d., 13-as indiktas**; b) Vilnius; c) Aleksandro Jogailaičio pranešimas Bobroko gyventojams; d) *AGAD*, *Archiwum Radziwiłłowskie*, dz. XI, Nr. 10, k. 11.
3. a) **7004 [= 1495] m. spalio 4 d., 14-as indiktas**; b) Gardinas; c) Aleksandro Jogailaičio privilegija valdovo raštininkui, Žiežmarių vietininkui Fedkai Januškovičiui; d) *LMAVB RS*, f. 1 (Pergamentų rinkinys B1) (toliau – f. 1), b. 30.

8 Dokumente jo parašymo metai nenurodyti. Metai nustatomi pagal dokumente nurodytą indiktą ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio valdymo metus (1492–1506).

9 Dokumente jo parašymo metai nenurodyti. Metai nustatomi pagal dokumente nurodytą indiktą ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio valdymo metus (1492–1506). Tie patys metai nurodomi ir dokumento publikacijoje: K. Pietkiewicz, *Cyrylica. Skrypt do nauki odczytywania pisma staroruskiego i rosyjskiego dla studentów archiwistyki*, Poznań, 1996, p. 29.

4. a) [1496 m.]¹⁰ [kovo 15 d.]¹¹, 14-as indiktas; b) Berštai; c) Aleksandro Jogailaičio privilegija Lucko seniūnui, Voluinės žemės maršalkai kunigaikščiui Simonui Jurgaičiui [Alšėniškiui]; d) *WBP*, Dział Zbiorów Specjalnych, rkps sygn. 1205, k. 1–1v.
5. a) [7006 = 1498 m. birželio 5 d., 1-as indiktas]¹²; b) [Vilnius]¹³; c) Aleksandro Jogailaičio privilegija LDK didžiajam etmonui, Braclovo, Zvenigorodo ir Vinicos vietininkui kunigaikščiui Konstantinui Ivanovičiui Ostrogiškiui; d) *WBP*, Dział Zbiorów Specjalnych, rkps sygn. 1209, k. 1–1v.
6. a) [1499 m.]¹⁴ gegužės 25 d., 2-as indiktas; b) Vilnius; c) Aleksandro Jogailaičio išduotas Ščepano Einarovičiaus ir alytiškio Dauniaus Daševičiaus atlikto susitarimo patvirtinimo dokumentas; d) *LMAVB RS*, f. 16 (Rankraščių kolekcija B2) (toliau – f. 16), b. 22, l. 1–1v.
7. a) [7008 = 1500 m.]¹⁵ gegužės 27 d., 3-ias indiktas; b) Vilnius; c) Aleksandro Jogailaičio privilegija valdovo raštininkui, Žiežmarių vietininkui Fedkai Januškovičiui; d) *LMAVB RS*, f. 1, b. 507.
10. Dokumente jo parašymo metai nenurodyti. Metai nustatomi pagal dokumente nurodytą indiktą ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio valdymo metus (1492–1506). Tie patys metai nurodomi ir dokumento publikacijoje: A. Baran, Dokumenty króla Aleksandra Jagiellończyka dotyczące miasta Łucka w zbiorach Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie, in: *Bibliotekarz Lubelski*, 2018, rok LXI, p. 106.
11. Dokumento originalo skaitmeninėje kopijoje (publikuota: A. Baran, *op. cit.*, p. 95) lapo vietą, kurioje nurodyti dokumento parašymo mėnuo ir diena, uždengia antspaudas. Kovo 15 d. data nurodyta dokumento publikacijoje (A. Baran, *op. cit.*, p. 106–107).
12. Dokumento originalo skaitmeninėje kopijoje (publikuota: A. Baran, *op. cit.*, p. 96) lapo vieta, kurioje nurodyti dokumento parašymo data ir indiktas, užlenkta ir neiškaitoma. Tačiau dokumento parašymo data ir indiktas nurodyti dokumento publikacijoje (A. Baran, *op. cit.*, p. 107–108).
13. Dokumento originalo skaitmeninėje kopijoje (publikuota: A. Baran, *op. cit.*, p. 96) lapo vieta, kurioje nurodyta dokumento parašymo vieta, užlenkta ir neiškaitoma. Tačiau dokumento parašymo vieta nurodyta dokumento publikacijoje (A. Baran, *op. cit.*, p. 107–108).
14. Dokumente jo parašymo metai nenurodyti. Metai nustatomi pagal dokumente nurodytą indiktą ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio valdymo metus (1492–1506).
15. Lapo vieta, kurioje nurodyti dokumento parašymo metai pagal bizantinę tradiciją, iš dalies išblukusi ir neiškaitoma. Galima įžvelgti tik skaitvardį 7000. Metai nustatomi pagal dokumente nurodytą indiktą ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio valdymo metus (1492–1506).

8. a) [1501 m.]¹⁶ **sausio 3 d., 4-as indiktas**; b) Vilnius; c) Aleksandro Jogailaičio pranešimas žmonėms, priskiriamiems jo žmonai Elenai priklausančiam Pienionių dvarui su jų žemėmis; d) *LMAVB RS*, f. 16, b. 22, l. 4–4v.
9. a) 7009 [= 1501] m. **rugpjūčio 1 d., 4-as indiktas**; b) Trakai; c) Aleksandro Jogailaičio privilegija poniai Mikalojienei Iljiničienei; d) *AGAD*, z. 1 (Zbiór dokumentów pergaminowych) (toliau – z. 1), sygn. 7432.
10. a) 7010 [= 1501] m. **rugsėjo 26 d., 5-as indiktas**; b) Melnikas; c) Aleksandro Jogailaičio išduotas valdovo raštininko, Skirsnemunės vietininko Fedkos Januškovičiaus susitarimo su Brastos miestiečiais rusėnais ir stačiatikių šventikais patvirtinimo dokumentas; d) *LMAVB RS*, f. 1, b. 36.
11. a) [1502 m.]¹⁷ **birželio 19 d., 5-as indiktas**; b) Brasta; c) Aleksandro Jogailaičio pranešimas Trakų tijūnui Michnai Ivanovičiui; d) *VUB RS*, f. 5 (Mišrus), b. A21-4218-4219, l. 2–2v.
12. a) 7011 [= 1503] m. **rugpjūčio 25 d., 6-as indiktas**; b) Vilnius; c) Aleksandro Jogailaičio išduotas valdovo maršalkos, [Lenkijos] karalienės [ir Lietuvos didžiosios kunigaikštienės Elenos] ochmistro, Kauno vietininko pono Vaitiekaus Jonaičio [Kločkos] ir šio žmonos Kotrynos susitarimo patvirtinimo dokumentas; d) *LMAVB RS*, f. 2 (Pergamentai rusų kalba), b. 1.
13. a) 7012 [= 1503] m. **rugsėjo 6 d., 7-as indiktas**; b) Gardinas; c) Aleksandro Jogailaičio privilegija Vilniaus miesto vaitui, burmistrams, tarėjams ir visiems miestiečiams; d) *LMAVB RS*, f. 1, b. 44.
14. a) 7013 [= 1505] m. **kovo [? d.]¹⁸, 8-as indiktas**; b) Brasta; c) Aleksandro Jogailaičio privilegija Smolensko žemei; d) *AGAD*, z. 1, sygn. 5874.

16 Dokumente jo parašymo metai nenurodyti. Metai nustatomi pagal dokumente nurodytą indiktą ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio valdymo metus (1492–1506).

17 Dokumente jo parašymo metai nenurodyti. Metai nustatomi pagal dokumente nurodytą indiktą ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio valdymo metus (1492–1506).

18 Lapo vieta, kurioje nurodyta dokumento parašymo diena, dėmėta ir neįskaitoma. Dokumento publikacijos parengėjas Sergejus Polechovas jį datuoja 1505 m. kovo 1 d. atsižvelgdamas į tai, kad taip datuojamas dokumento nuorašas Lietuvos Metrikos 5-ojoje Užrašimų knygoje (žr. С. В. Полехов, Привилей Александра Ягеллона Смоленской земле 1505 г., in: *Древняя Русь. Вопросы медиевистики*, 2019, Nr. 1 (75), p. 95–99). Tačiau mūsų patirtis byloja, kad nuorašai ne visada datuojami taip pat kaip originalai. Tad aptariamo dokumento parašymo diena lieka neaiški.

15. a) 7013 [= 1505] m. kovo 10 d., 8-as indiktas; b) Brasta; c) Aleksandro Jogailaičio privilegija Vilniaus miesto vaitui, burmistrams, tarėjams ir visiems miestiečiams; d) *LMAVB RS*, f. 1, b. 43.
16. a) 7014 [= 1505] m. spalio 20 d., 9-as indiktas; b) Liublinas; c) Aleksandro Jogailaičio privilegija valdovo raštininkui, Vilniaus raktininkui, Svisločiaus vietininkui ponui Grigorijui Isajevičiui Hromykai; d) *LMAVB RS*, f. 4 (Pirmoji pergamentų kolekcija), b. 1.
17. a) 7014 [= 1506] m. [liepos 8 d.]¹⁹, 9-as indiktas; b) Vilnius; c) Aleksandro Jogailaičio privilegija valdovo dvarioniu kunigaikščiui Ivanui Filipovičiui Krošinskiui; d) *BCzart.*, 1313 Perg.

Dokumentų išorinių požymių apibūdinimas. Šioje straipsnio dalyje norėtume aptarti kiekvieno mums žinomo Aleksandro Jogailaičio rusėniško dokumento išorinius požymius: medžiagą, ant kurios rašyti dokumentai, rašalo, kuriuo rašyti dokumentai, spalvą, antspaudų būklę ir pagrindines rašto ypatybes.

Dokumentas Nr. 1. Dokumentas rašytas ant popieriaus, juodos spalvos rašalu. Popierius keliose vietose įplyšęs ir ties sulenkimais išsitrynęs, tose vietose tekstas sunkiai įskaitomas arba visai neįskaitomas. Apatinėje dokumento dalyje (l. 1) prispaustas Lietuvos didžiojo kunigaikščio antspaudas, vaizdulus sunkiai įžiūrimas, centre matomas skydas.

Intituliacijoje Aleksandro Jogailaičio vardo pirmoji raidė (raidė A) padidinta, inskripcijos pirmoji raidė (raidė H) taip pat padidinta. Raidžių posvyris tekste įvairus. Dokumente neretai pasitaiko iškeltų virš žodžių priebalsių, taip pat balsė и. Taip pat pasitaiko žodžių trumpinių, praleidžiant balse: „м[и]л[о]-стью“, „лит[о]вский“, „кн[я]зь“, „ц[е]рк[о]вным“, „п[и]сан“. Tarpai tarp žodžių kai kur labai aiškūs, o kai kur jų nėra. Atskirų žodžių raidės nejungiamos.

Dokumentas Nr. 2. Neaišku, ant kokios medžiagos – popieriaus ar pergamento – surašytas dokumentas. Taip pat neaišku, kokios spalvos rašalu jis buvo rašytas²⁰. Dokumentas gerai išsilaikęs, tekstas visur įskaitomas. Apatinė-

- 19 Lapo vieta, kurioje nurodyti dokumento parašymo mėnuo ir diena, užlenkta ir neįskaitoma. Liepos 8 d. data nurodyta skaitmeniniame archyve, kuriame įdėta aprašomo dokumento skaitmeninė kopija (žr. <https://cyfrowe.mnk.pl/dlibra/publication/20993/edition/20709/content>). Deja, bet susipažinti su dokumento originalu *de visu* ir patikrinti jo datą neturėjome progos.
- 20 Atlikdami tyrimą neturėjome progos susipažinti su dokumento originalu. Jo vaizdas publikuojamas: K. Pietkiewicz, *Cyrylica...*, p. 28.

je dokumento dalyje (k. 11) buvo prispaustas Lietuvos didžiojo kunigaikščio antspaudas, tačiau išlikę tik šio antspaudo likučiai.

Intituliacijoje Aleksandro Jogailaičio vardo pirmoji raidė (raidė A) padidinta, inskripcijos pirmoji raidė (raidė K) taip pat padidinta. Raidžių posvyris tekste įvairus. Dokumente neretai pasitaiko iškeltų virš žodžių priebalsių. Taip pat pasitaiko žodžių trumpinių, praleidžiant balse: „м[и]л[о]стью“, „лит[о]вский“, „п[и]сан“, „д[е]нь“. Tarpai tarp žodžių kai kur labai aiškūs, o kai kur jų nėra. Atskirų žodžių raidės jungiamos labai retai.

Dokumentas Nr. 3. Dokumentas rašytas ant pergamento, juodos spalvos rašalu. Pergamentas gerai išsilaikęs, tekstas visose vietose įskaitomas. Apatinėje dokumento dalyje (l. 1) buvo prispaustas Lietuvos didžiojo kunigaikščio antspaudas, tačiau išlikę tik šio antspaudo raudono vaško likučiai. Pergamentas buvusio antspaudo vietoje subadytas.

Intituliacijos pirmoji raidė (raidė C) padidinta, naracijos pirmoji raidė (raidė B) taip pat padidinta ir pagražinta. Raidžių posvyris tekste įvairus. Dokumente neretai pasitaiko iškeltų virš žodžių priebalsių, taip pat balsė и. Taip pat pasitaiko žodžių trumpinių, praleidžiant balse: „м[и]л[о]стью“, „лит[о]вский“, „п[и]сан“, „м[е]с[е]ца“, „д[е]нь“. Tarpai tarp žodžių kai kur labai aiškūs, o kai kur jų nėra. Atskirų žodžių raidės nejungiamos.

Dokumentas Nr. 4. Dokumentas rašytas ant popieriaus, juodos spalvos rašalu. Popierių ties sulenkimais išplyšęs, tačiau tekstas visose vietose įskaitomas. Apatinėje dokumento dalyje (k. 1) prispaustas Lietuvos didžiojo kunigaikščio antspaudas, pritvirtintas prie dokumento dviem baltais siūlais.

Intituliacijoje Aleksandro Jogailaičio vardo pirmoji raidė (raidė A) padidinta, naracijos pirmoji raidė (raidė П) taip pat padidinta. Raidžių posvyris tekste įvairus. Dokumente neretai pasitaiko iškeltų virš žodžių priebalsių, taip pat balsė и. Taip pat pasitaiko žodžių trumpinių, praleidžiant balse: „м[и]л[о]стью“, „лит[о]вский“, „кн[я]зь“, „п[и]сан“. Tarpai tarp žodžių daugmaž visur aiškūs. Atskirų žodžių raidės jungiamos kai kuriuose žodžiuose.

Dokumentas Nr. 5. Dokumentas rašytas ant pergamento, juodos spalvos rašalu. Pergamentas ties sulenkimais šiek tiek įplyšęs, tekstas ties sulenkimais sunkiau įskaitomas. Apatinėje dokumento dalyje (k. 1) buvo prikabinatas Lietuvos didžiojo kunigaikščio antspaudas, tačiau išlikusi tik jam perverti skirta raudonų siūlų virvutė.

Intituliacijoje žodžio „Самъ“ pirmoji raidė padidinta, Aleksandro Jogailaičio vardo pirmoji raidė (raidė A) taip pat padidinta ir pagražinta, promul-

gacijos pirmoji raidė (raidė Ч) padidinta ir pagražinta, naracijos pirmoji raidė (raidė Б) padidinta. Raidžių posvyris tekste įvairus. Dokumente neretai pasitaiko iškeltų virš žodžių priebalsių, taip pat balsė и. Taip pat pasitaiko žodžių trumpinių, praleidžiant balse: „м[и]л[о]стью“, „кн[я]зь“, „лит[о]вский“, „п[и]сан“, „м[е]с[е]ца“, „д[е]нь“. Tarpai tarp žodžių kai kur labai aiškūs, o kai kur jų nėra. Atskirų žodžių raidės nejungiamos.

Dokumentas Nr. 6. Dokumentas rašytas ant popieriaus, juodos spalvos rašalu. Popierius vietomis išblukęs, tekstas tose vietose sunkiau įskaitomas. Apatinėje dokumento dalyje (l. 1) prispaustas Lietuvos didžiojo kunigaikščio antspaudas, vaizdulus sunkiai įžiūrimas, antspaudo centre matomas skydas su Vyčio elementais (žirgo siluetas).

Intituliacijoje žodžio „Сам“ pirmoji raidė padidinta, Aleksandro Jogailaičio vardo pirmoji raidė (raidė А) taip pat padidinta, naracijos pirmoji raidė (raidė Б) padidinta ir pagražinta. Raidžių posvyris tekste įvairus. Dokumente neretai pasitaiko iškeltų virš žodžių priebalsių, taip pat balsė и. Taip pat pasitaiko žodžių trumpinių, praleidžiant balse: „м[и]л[о]стью“, „кн[я]зь“, „лит[о]вский“, „п[и]сан“. Tarpai tarp žodžių daugmaž visur aiškūs. Atskirų žodžių raidės nejungiamos.

Dokumentas Nr. 7. Dokumentas rašytas ant pergamento, juodos spalvos rašalu. Pergamentas vietomis patamsėjęs, šiose vietose tekstas sunkiai įskaitomas arba visai neįskaitomas. Apatinėje dokumento dalyje (l. 1) buvo prispaustas Lietuvos didžiojo kunigaikščio antspaudas, tačiau išlikę tik šio antspaudo raudono vaško likučiai. Pergamentas buvusio antspaudo vietoje subadytas.

Intituliacijoje žodžio „Самъ“ pirmoji raidė padidinta, naracijos pirmoji raidė (raidė Б) padidinta ir pagražinta, datavime žodžio „въ“ pirmoji raidė padidinta. Raidžių posvyris tekste įvairus. Dokumente neretai pasitaiko iškeltų virš žodžių priebalsių, taip pat balsė и. Taip pat pasitaiko žodžių trumpinių, praleidžiant balse: „м[и]л[о]стью“, „кн[я]зь“, „лит[о]вский“, „ц[е]ркви“, „п[и]сан“, „д[е]нь“. Tarpai tarp žodžių daugmaž visur aiškūs. Atskirų žodžių raidės beveik niekur nejungiamos.

Dokumentas Nr. 8. Dokumentas rašytas ant popieriaus, juodos spalvos rašalu. Popierius išblukęs, tekstas daug kur sunkiai įskaitomas. Apatinėje dokumento dalyje (l. 4) prispaustas Lietuvos didžiojo kunigaikščio antspaudas, vaizdulus sunkiai įžiūrimas, antspaudo centre matomas skydas.

Inskripcijos pirmoji raidė (raidė К) padidinta, žodyje „слугомъ“ pirmoji raidė taip pat padidinta. Raidžių posvyris tekste įvairus. Dokumente neretai

pasitaiko iškeltų virš žodžių priebalsių, taip pat balsė и. Taip pat pasitaiko žodžių trumpinių, praleidžiant balse: „м[и]л[о]стью“, „лит[о]вский“, „кн[я]-г[и]ни“, „д[е]нь“. Tarpai tarp žodžių daugmaž visur aiškūs. Atskirų žodžių raidės nejungiamos.

Dokumentas Nr. 9. Dokumentas rašytas ant pergamento, juodos spalvos rašalu. Pergamentas gerai išsilaikęs, tekstas visose vietose įskaitomas. Apatinėje dokumento dalyje buvo prispaustas Lietuvos didžiojo kunigaikščio antspaudas, tačiau išlikę tik šio antspaudo raudono vaško likučiai. Pergamentas buvusio antspaudo vietoje subadytas.

Intituliacijoje žodžio „Сам“ pirmoji raidė padidinta, naracijos pirmoji raidė (raidė Б) taip pat padidinta ir pagražinta. Raidžių posvyris tekste įvairus. Dokumente neretai pasitaiko iškeltų virš žodžių priebalsių, taip pat balsė и. Taip pat pasitaiko žodžių trumpinių, praleidžiant balse: „м[и]л[о]стью“, „кн[я]зь“, „лит[о]вский“, „п[и]сан“, „м[е]с[е]ца“, „д[е]нь“. Tarpai tarp žodžių daugmaž visur aiškūs. Atskirų žodžių raidės nejungiamos.

Dokumentas Nr. 10. Dokumentas rašytas ant pergamento, juodos spalvos rašalu. Pergamentas vietomis nesmarkiai išsitrynęs, tekstas visose vietose įskaitomas. Apatinėje dokumento dalyje (l. 1a) prispaustas Lietuvos didžiojo kunigaikščio antspaudas, antspaudo centre matomas skydas ir Vyčio vaizdulys.

Intituliacijoje žodžio „Самъ“ pirmos dvi raidės padidintos, Aleksandro Jogailaičio vardo pirmoji raidė (raidė А) taip pat padidinta, naracijos pirmoji raidė (raidė Б) padidinta ir pagražinta. Raidžių posvyris tekste įvairus. Dokumente neretai pasitaiko iškeltų virš žodžių priebalsių, taip pat balsė и. Taip pat pasitaiko žodžių trumpinių, praleidžiant balse: „м[и]л[о]стью“, „кн[я]зь“, „лит[о]вский“, „ц[е]рковную“, „п[и]сан“, „м[е]с[е]ца“, „д[е]нь“. Tarpai tarp žodžių kai kur labai aiškūs, o kai kur jų nėra. Atskirų žodžių raidės nejungiamos.

Dokumentas Nr. 11. Dokumentas rašytas ant popieriaus, tamsiai rudos / juodos spalvos rašalu. Popierius šiek tiek išblukęs, tačiau beveik visas tekstas aiškiai įskaitomas. Apatinėje dokumento dalyje (l. 2) prispaustas Lietuvos didžiojo kunigaikščio antspaudas, vaizdulys sunkiai įžiūrimas, antspaudo centre matomas skydas.

Inskripcijos pirmoji raidė (raidė Т) padidinta. Raidžių posvyris tekste įvairus. Dokumente neretai pasitaiko iškeltų virš žodžių priebalsių. Taip pat pasitaiko žodžių trumpinių, praleidžiant balse: „м[и]л[о]стью“, „кн[я]зь“, „лит[о]вский“, „от[е]ць“, „Б[о]гъ“, „д[у]шу“, „п[и]сан“, „д[е]нь“. Tarpai tarp žodžių daugmaž visur aiškūs. Atskirų žodžių raidės nejungiamos.

Dokumentas Nr. 12. Dokumentas rašytas ant pergamento, rudos spalvos rašalu. Pergamentas gerai išsilaikęs, tekstas visose vietose įskaitomas. Buvusio prikabinamo Lietuvos didžiojo kunigaikščio antspaudo nėra, matomos tik jo virvutėms perverti skirtos keturios skylės apatinėje pergamento dalyje.

Invokacijos pirmoji raidė (raidė B) padidinta ir pagražinta. Raidžių posvyris tekste įvairus. Dokumente neretai pasitaiko iškeltų virš žodžių priebalsių. Taip pat pasitaiko žodžių trumpinių, praleidžiant balses: „м[и]л[о]стью“, „кн[я]зь“, „п[и]сан“, „м[е]ц[е]ца“, „д[е]нь“. Tarpai tarp žodžių daugmaž visur aiškūs. Atskirų žodžių raidės nejungiamos.

Dokumentas Nr. 13. Dokumentas rašytas ant pergamento, juodos spalvos rašalu. Pergamentas gerai išsilaikęs, tekstas visose vietose įskaitomas. Dokumento pabaigoje prikabinatas raudono vaško Lietuvos didžiojo kunigaikščio antspaudas, pervertas raudonų siūlų virvute. Antspaudo pakraščiuose matomas tekstas lotyniškėmis raidėmis, centre – skydas ir Vyčio vaizdulyis.

Intituliacijoje Aleksandro Jogailaičio vardo pirmoji raidė (raidė A) padidinta, promulgacijos pirmoji raidė (raidė Ч) padidinta ir pagražinta, datavime žodžio „въ“ abi raidės padidintos. Raidžių posvyris tekste įvairus. Dokumente neretai pasitaiko iškeltų virš žodžių priebalsių, taip pat balsė и. Taip pat pasitaiko žodžių trumpinių, praleidžiant balses: „м[и]л[о]стью“, „кн[я]зь“, „лит[о]вский“, „п[и]сан“, „м[е]ц[е]ца“. Tarpai tarp žodžių kai kur labai aiškūs, o kai kur jų nėra. Atskirų žodžių raidės nejungiamos.

Dokumentas Nr. 14. Dokumentas rašytas ant pergamento, tamsiai rudos ir (ar) juodos spalvos rašalu. Pergamentas vietomis dėmėtas, dėmių vietose tekstas neįskaitomas. Dokumento pabaigoje buvo prikabinatas Lietuvos didžiojo kunigaikščio antspaudas, tačiau išlikusi tik baltų ir juodų siūlų virvutė jam prikabinanti.

Invokacijos tekstas padidintomis raidėmis, pirmoji raidė (raidė B) pagražinta. Intituliacijoje žodžio „Мы“ pirmoji raidė, promulgacijos pirmoji raidė (raidė Ч), naracijos pirmoji raidė (raidė Б), datavime žodžio „въ“ abi raidės taip pat padidintos. Raidžių posvyris tekste įvairus. Dokumente neretai pasitaiko iškeltų virš žodžių priebalsių, taip pat balsė и. Taip pat pasitaiko žodžių trumpinių, praleidžiant balses: „Б[о]жье“, „кн[я]зь“, „вл[а]д[ы]ка“, „ц[е]рковный“, „м[е]ц[е]ца“. Tarpai tarp žodžių daug kur vos vos įžiūrimi. Atskirų žodžių raidės nejungiamos.

Dokumentas Nr. 15. Dokumentas rašytas ant pergamento, juodos spalvos rašalu. Pergamentas gerai išsilaikęs, tekstas visose vietose įskaitomas.

Apatinėje dokumento dalyje (l. 1) buvo prispaustas Lietuvos didžiojo kunigaikščio antspaudas, tačiau išlikę tik šio antspaudo raudono vaško likučiai.

Intituliacijoje žodžio „Сам“ pirmoji raidė padidinta, Aleksandro Jogailaičio vardo pirmoji raidė (raidė A) taip pat padidinta, naracijos pirmoji raidė (raidė Б) padidinta ir pagražinta. Raidžių posvyris tekste įvairus. Dokumente neretai pasitaiko iškeltų virš žodžių priebalsių, taip pat balsė и. Taip pat pasitaiko žodžių trumpinių, praleidžiant balse: „м[и]л[о]стью“, „кн[я]зь“, „лит[о]вский“, „п[и]сан“, „м[е]с[е]ца“. Tarpai tarp žodžių kai kur labai aiškūs, o kai kur jų nėra. Atskirų žodžių raidės nejungiamos.

Dokumentas Nr. 16. Dokumentas rašytas ant pergamento, rudos spalvos rašalu. Pergamentas smarkiai išblukęs, tekstas sunkiai įskaitomas. Dokumento pabaigoje prikabinatas raudono vaško Lietuvos didžiojo kunigaikščio antspaudas, pervertas rudų siūlų virvute, tačiau išlikusi tik dalis antspaudo (maždaug pusė, antspaudas ties viduriu perskeltas). Išlikusios antspaudo dalies centre matomas skydas.

Intituliacijoje žodžio „Сам“ pirmos dvi raidės, Aleksandro Jogailaičio vardo pirmoji raidė (raidė A) ir promulgacijos pirmoji raidė (raidė Ч) padidintos. Raidžių posvyris tekste įvairus. Dokumente neretai pasitaiko iškeltų virš žodžių priebalsių. Taip pat pasitaiko žodžių trumpinių, praleidžiant balse: „м[и]л[о]стью“, „п[и]сан“, „м[е]с[е]ца“, „д[е]нь“. Tarpai tarp žodžių kai kur labai aiškūs, o kai kur jų nėra. Atskirų žodžių raidės nejungiamos.

Dokumentas Nr. 17. Dokumentas rašytas ant pergamento, rudos spalvos rašalu. Pergamentas vietomis išplyšęs ir dėmėtas, tose vietose tekstas neįskaitomas. Dokumento pabaigoje prikabinatas raudono vaško Lietuvos didžiojo kunigaikščio antspaudas, pervertas raudonų siūlų virvute. Antspaudo pakraščiuose matomas tekstas lotyniškėmis raidėmis, centre – skydas ir Vyčio vaizdulyš.

Invokacijos pirmoji raidė (raidė B) padidinta ir pagražinta, datavime žodžio „въ“ pirmoji raidė taip pat padidinta. Raidžių posvyris tekste įvairus. Dokumente neretai pasitaiko iškeltų virš žodžių priebalsių, taip pat balsė и. Taip pat pasitaiko žodžių trumpinių, praleidžiant balse: „м[и]л[о]стью“, „ц[е]рков“, „п[и]сан“. Tarpai tarp žodžių daugmaž visur aiškūs. Atskirų žodžių raidės nejungiamos.

Bendra dokumentų paleografinė charakteristika. Vertinant visus Aleksandro Jogailaičio rusėniškus dokumentus galima konstatuoti šiuos dalykus:

- 1) dokumentai būdavo rašomi ant dviejų rūšių medžiagos – pergamento arba popieriaus, juodos arba rudos spalvos rašalu;
- 2) dokumentai būdavo patvirtinami prikabinamais arba prispaudžiamais Lietuvos didžiojo kunigaikščio antspaudais, tačiau kitų patvirtinimo priemonių – valdovo ir (arba) jo pareigūnų parašų – neaptikta;
- 3) pavienės raidės dokumentų tekstuose padidintos ir (arba) pagražintos;
- 4) visuose mūsų aptartuose dokumentuose raidžių posvyris įvairus (raidės tiesios arba pasvirusios į kairę ar dešinę pusę);
- 5) neretai pasitaiko iškeltų virš žodžių raidžių (daugiausia priebalsių), nors tokios raidės visuose aptariamuose dokumentuose sudaro tik nedidelę dalį visų raidžių;
- 6) kai kurie žodžiai trumpinami praleidžiant balses;
- 7) žodžiai neretai (nors ir ne visada) atskiriami tarpais;
- 8) raidės paskiruose žodžiuose beveik niekada nejungiamos.

Išvardytus aspektus verta aptarti plačiau.

Kaip jau minėta, Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio rusėniški dokumentai būdavo rašomi ant dviejų rūšių medžiagos – pergamento arba popieriaus, juodos arba rudos spalvos rašalu. Lietuvių istorikas Mindaugas Klovas, tyręs privačius LDK XIV a. pabaigos–XVI a. pradžios dokumentus, pažymi, kad jie dažniau rašyti pergamente, o ne popieriuje, tačiau popieriaus panaudojimas plito, nes tai buvo pigesnė medžiaga nei pergamentas ir sudarė prielaidas fiksuoti menkesnius sandorius²¹. Mūsų tyrimas leidžia teigti, kad popierius kaip rašytinio teksto fiksavimo priemonė buvo paplitęs ir Aleksandro Jogailaičio kanceliarijoje²². Tiesa, buvo naudojamas ne vietos gamybos, o užsienietiškas popierius²³. A. Hrušos duomenimis, pirmasis po-

21 M. Klovas, *Ad perpetuam rei memoriam: Privatūs dokumentai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XIV a. pabaigoje–XVI a. pradžioje*, Vilnius, 2021, p. 97.

22 Beje, naujausi lenkų istorikų tyrimai rodo, kad Lenkijos karaliaus kanceliarijoje XV–XVI a. sandūroje ant pergamento rašytų dokumentų procentinis kiekis mažėjo, o ant popieriaus rašytų dokumentų procentinis kiekis didėjo (W. Chorążyczewski, *Polska kancelaria królewska w dobie unii wileńskiej i mielnickiej. Elementy modernizacyjnej*, in: *Akty unii wileńskiej i mielnickiej (1499–1501): Dokumenty i studia*, Kraków–Vilnius, 2022, p. 150–151). Tikėtina, kad tuo pačiu metu tokia pati tendencija egzistavo ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio kanceliarijoje. Visgi šiai prielaidai pagrįsti reikia atskirų tyrimų.

23 Neaišku, iš kurių šalių atvežtas popierius buvo panaudotas mūsų aptariamiems dokumentams surašyti. Vilniuje saugomuose Aleksandro Jogailaičio rusėniškuose do-

pieriaus malūnas LDK teritorijoje pradėjo veikti po Aleksandro Jogailaičio mirties, jo brolio Žygimanto Senojo valdymo laikais – 1524 m.²⁴

Aptardami kiekvieną dokumentą atskirai, mėginome identifikuoti rašalo, kuriuo jie buvo surašyti, spalvą. Galima teigti, kad šie dokumentai surašyti juodos arba rudos spalvos rašalu. Tačiau būtina atsižvelgti į tai, kad per daugiau nei 500 metų dokumentai ir jų tekstų rašalo spalva galėjo išblukti arba priešingai – patamsėti, atsižvelgiant į dokumentų laikymo (saugojimo) sąlygas. Tad vertinti Aleksandro Jogailaičio rusėniškų dokumentų rašalo spalvą iš šių dienų perspektyvos reikia atsargiai. Tačiau bent iš dalies susigaudyti mums gali padėti šiuolaikinių mokslininkų duomenys. Antai šiuolaikinė lietuvių mokslininkė, LDK rankraštinių knygų kultūros specialistė Rima Cicėnienė apie rašalo, kuriuo būdavo surašomos šios knygos, ypatybes pateikia tokią informaciją: „Tekstas buvo rašomas rudu rašalu (nuo blizgaus, juodo atspalvio iki blyškaus, šviesiai rudo). Tamsiai ar šviesiai rudo rašalo cheminė sudėtis, šiuo metu turimų kelių tyrimų duomenimis, labai nekito. Rašalas (vadinamas geležies-galo vardu) buvo gaminamas iš geležies druskos (geležies sulfato – FeSO₄), galų ekstrakto (galai, arba cecidijos, – tai parazitų sukeltų lapų ir pumpurų pakitimai) ir rišiklio – gumiarabiko (akacijų saku). Šio rašalo sudėtyje taip pat rasta oksalatų. Kadangi rašalą gaminosi patys rašovai, gamyboje panaudotų cheminių medžiagų sudėtis nuolat keitėsi, nuo to priklausė ir rašalo spalvos intensyvumas.“²⁵ Tikėtina, kad toks pat rašalas būdavo naudojamas ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio kanceliarijoje ir kad juo buvo surašyti šio valdovo rusėniški dokumentai.

Prie Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio rusėniškų dokumentų antspaudų nenorėtume plačiau apsistoti, nes tai ne paleografijos, o sfragistikos mokslo objektas. Visgi aptardami šiuos dokumentus manėme esant reikalinga atkreipti dėmesį į patį antspaudų egzistavimo faktą, nes jie buvo svarbiausia šių dokumentų legitimumo patvirtinimo priemonė. O kitų minėtos dokumentų grupės galimų patvirtinimo priemonių – valdovo ir

kumentuose vandenženklų, kurie padėtų identifikuoti popieriaus kilmę, neaptikome. Apie Lenkijoje saugomų šio valdovo rusėniškų dokumentų vandenženklus informacijos taip pat neturime.

24 A. I. Груша, *Беларуская кірылічная палеаграфія...*, p. 88.

25 R. Cicėnienė, *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės rankraštinių knygų kultūra (iki XVI a. antrosios pusės)*, daktaro disertacija, Vilnius, 2011, p. 103–104.

(arba) jo pareigūnų parašų – nė viename dokumente nebuvo aptikta. Tiesa, yra žinoma, kad Aleksandras Jogailaitis visgi pasirašydavo kai kuriuos savo dokumentus²⁶. Taip pat yra žinoma, kad jo valdymo laikais Lietuvos valdovo kanceliarijoje tarnavo nemažai raštininkų, atsakingų už rusėniškų dokumentų parengimą. Juos yra identifikavęs A. Hruša (raštininkus išvardijame jų paminėjimų chronologine seka, kaip ir A. Hrušos monografijoje): Januška, Petraška Fominičius Liubičas, Bogdanas Semionovičius Sapiega, Levas Bogovitinovičius, Ivanas Jackovičius Vladyka, Fedka Grigorijevičius, Fedka Januškovičius, Ivanas Semionovičius Sapiega, Januška, Grigorijus Isajevičius Hromyka, Michailas Bogušas-Bogovitinovičius, Kopotas Vasiljevičius²⁷.

Reikia turėti omenyje ir tai, kad mūsų aptariamus dokumentus galėjo surašyti ne išvardyti raštininkai, bet jiems pavaldūs valdovo kanceliarijos tarnautojai – rašovai. Tačiau už pastarųjų darbą neabejotinai buvo atsakingi raštininkai²⁸.

Žygimanto Senojo valdymo laikais, priešingai nei jo brolio Aleksandro Jogailaičio valdymo metu, raštininkai pasirašydavo valdovo vardu išduodamus dokumentus. Raštininkų parašų reikšmę tvirtinant Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Senojo dokumentus yra aptaręs A. Hruša. Jis pažymi, kad šio valdovo valdymo pradžioje kai kurie jo raštininkai pažeisdavo nusi-stovėjusią tvarką ir parengdavo dokumentus Lietuvos didžiojo kunigaikščio vardu be jo paliepimo ir žinios. Tokie raštininkai būdavo atleidžiami iš pareigų. Tam, kad būtų išvengta tokių atvejų, 1516 m. gegužę–birželį buvo įvesta tvarka, pagal kurią Lietuvos didžiojo kunigaikščio raštininkai pradėjo nuolatos pasirašinėti savo parengtus dokumentus. Tokiu būdu jie turėjo prisiimti atsakomybę už šių dokumentų legitimumą²⁹.

Tikėtina, kad A. Hrušos įvardyta Lietuvos valdovo vardu išleistų dokumentų legitimumo problema ėmė ryškėti dar Žygimanto Senojo pirmtako Aleksandro Jogailaičio valdymo laikais. Tad šiame straipsnyje atliekama pastarojo valdovo rusėniškų dokumentų analizė tampa dar aktualesnė.

26 Žr. S. Szybkowski, Dokumenty i listy Jana Olbrachta i Aleksandra Jagiellończyka w zasobie Archiwum Państwowego w Gdańsku, in: *Miscellanea Historico-Archivistica*, t. XXII, Warszawa, 2015, p. 20.

27 A. I. Груша, *Канцелярия Вялікага княства Літоўскага...*, p. 143–148.

28 A. Pacevičius, Skriptorius ir raštinių kultūra Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, in: *Acta Academiae Artium Vilmensis = Vilniaus dailės akademijos darbai. Dailė*, 2002, t. 24: *Tipas ir individas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kultūroje*, p. 27.

29 A. И. Груша, *Кризис доверия?...*, p. 371.

Kai kurios aptariamų dokumentų raidės yra padidintos ir (arba) pagražintos. Padidintos raidės, manytina, turėjo išskirti paskiras tekstų dalis, o padidintos ir pagražintos raidės turėjo pabrėžti dar ir dokumentų svarbą bei išskirtinumą. Pastarąsias raides aptinkame net 11 iš 17 dokumentų: Nr. 3, 5, 6, 7, 9, 10, 12, 13, 14, 15 ir 17 (žr. 1–11 iliustracijas).

Daugeliu atvejų (6 dokumentuose iš 11) išpuošta raidė Б, trijuose dokumentuose išpuošta raidė В, o dviejuose dokumentuose – raidė Ч. Tikėtina, kad šias raides išpuošė ne dokumentus rašę raštininkai ar rašovai, bet specialiai šiam darbui pasitelkti dailininkai. Deja, apie juos daugiau informacijos neturime.

Kaip jau minėjome anksčiau, visuose mūsų aptariamuose dokumentuose raidžių posvyris įvairus – jos tiesios arba pasvirusios į kairę ar dešinę pusę. Tai skubotumo, kuris suponuoja pačią „greitraščio“ termino prasmę, požymis. Nepaisant to, galima konstatuoti, kad dokumentai surašyti ganėtinai aiškiai. Nieko keisto, apie aukštą produkcijos lygį byloja tiek pačių dokumentų turinio svarba (visi šie dokumentai priskirtini dalykinei raštijai), tiek prestižinė jų sukūrimo vieta – valdovo kanceliarija.

K. Pietkiewicziaus teigimu, XIV–XV a. sandūroje Vakarų Rusios greitraščio bruožas buvo į kairę pusę pasvirusi raidė e³⁰. Tiesa, vėliau, XV–XVI a. pirmoje pusėje LDK vartotam rusėniškajam greitraščiu buvo būdingi įvairūs šios raidės rašymo variantai. Ji, kaip ir kitos kirilinės abėcėlės raidės, galėjo būti pakrypusi tiek į kairę, tiek į dešinę pusę arba tiesi³¹. Visgi XVI a. pirmoje pusėje LDK vartotame greitraštyje ryškėjo raidės e ir kitų kirilinės abėcėlės raidžių pokrypio į dešinę pusę tendencija³². Greitraščio raidos ypatybė – palaipsnis rašysenos polinkis ir raidžių plėtimas į dešinę pusę – akcentuojamas šiuolaikinėje istoriografijoje³³. O XV a. pusustaviui būdingas raidžių (įskaitant ir raidės e) rašymas tiesiai³⁴.

30 K. Pietkiewicz K., *Paleografia ruska...*, p. 268.

31 Žr. S. Pamerneckio parengtą LDK XV a. pabaigoje–XVI a. pirmoje pusėje vartoto greitraščio raidžių lentelę, publikuotą šiuose leidiniuose: S. Pamerneckis, *op. cit.*, p. 282; K. Pietkiewicz, *Paleografia ruska...*, p. 268.

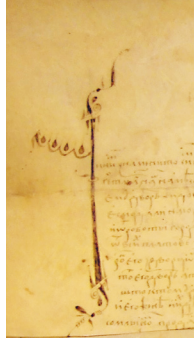
32 Žr. LDK XVI a. pirmoje pusėje vartoto greitraščio raidžių lentelę, publikuotą leidinyje K. Pietkiewicz, *Paleografia ruska...*, p. 269.

33 S. Pamerneckis, *op. cit.*, p. 23–25.

34 Žr. XV a. pusustavio raidžių grafinius vaizdus, publikuotus leidinyje K. Pietkiewicz, *Paleografia ruska...*, p. 239–244.

1 il. Dok. Nr. 3,
raidė B

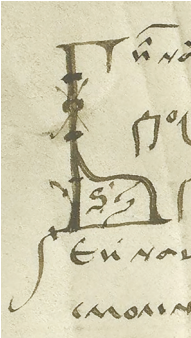
2 il. Dok. Nr. 5,
raidė Ч

3 il. Dok. Nr. 6,
raidė B

4 il. Dok. Nr. 7,
raidė B

5 il. Dok. Nr. 9,
raidė B

6 il. Dok. Nr. 10,
raidė B

7 il. Dok. Nr. 12,
raidė B

8 il. Dok. Nr. 13,
raidė Ч

9 il. Dok. Nr. 14,
raidė B

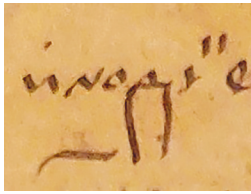
10 il. Dok. Nr. 15,
raidė B

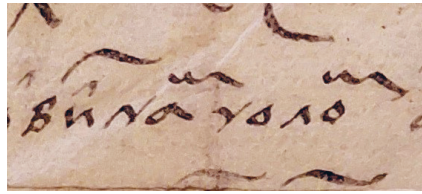
11 il. Dok. Nr. 17,
raidė B

Mūsų aptariamuose dokumentuose kai kurių raidžių ar net ištisų žodžių pokrypis į dešinę pusę, būdingas rusėniškajam greitraščiui, akivaizdus. Kaip pavyzdį pateikiame kelias iliustracijas iš mūsų aptariamų dokumentų Nr. 1 (žr. 12 iliustraciją) ir Nr. 6 (žr. 13 iliustraciją). Kaip matome 12-ojoje iliustracijoje, žodyje „ино“ raidė и pasvirusi į kairę pusę, o raidės н ir о – į dešinę pusę. O 13-ojoje iliustracijoje matomos frazės „бил нам чолом“ beveik visos raidės pakrypusios į dešinę pusę (išskyrus raidę и, kuri šiek tiek pakrypusi į kairę pusę). Tad galima teigti, kad Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio kanceliarijoje vartotame rusėniškajame rašte jau ryškėjo vėlesniems greitraščio etapams būdinga raidžių posvyrio į dešinę pusę tendencija. Tačiau didelė dalis raidžių visgi buvo rašoma tiesiai (pavyzdžiui, 12-ojoje iliustracijoje matomo žodžio „деи“ visos raidės tiesios), o tai jau pusustavio požymis. Tad, kalbėdami apie mūsų aptariamų dokumentų raidžių posvyrio tendencijas, galime išvelgti pusustavio ir greitraščio bruožų susipynimą.

12 il. Dok. Nr. 1

13 il. Dok. Nr. 6

Priebalsių iškėlimas virš žodžio rusėniškojoje raštijoje buvo būdingas tiek pusustaviui, tiek greitraščiui³⁵. Pavyzdžiui, mūsų aptariamuose dokumentuose virš žodžių iškeliamos šios priebalsės: б, в, ж, к, л, м, н, с, т, х. Kartais virš žodžių iškeliamas ir balsė и. Kai kurių iškeltų raidžių grafika, palyginti su tomis pačiomis neiškeltomis raidėmis, skiriasi. Antai iškelta virš žodžio raidė с būdavo žymima tašku. Tokia iškeltos virš žodžio raidės с grafika būdinga ne tik Aleksandro Jogailaičio rusėniškų dokumentų rašybai, bet ir vėlesnių laikų valdovo kanceliarijoje vartotam rusėniškajam greitraščiui³⁶. Tačiau iš-

35 S. Pamerneckis, *op. cit.*, p. 21, 25.

36 Pavyzdžiui, žr. žodžio „посмотрит“ rašybą 1541 m. datuojamo Lietuvos Metrikos dokumento vaizde, publikuotame leidinyje K. Pietkiewicz, *Paleografia ruska...*, p. 251.

keltos virš eilutės kirilinės c raidės žymėjimas tašku buvo būdingas ir XV a. pusustaviui³⁷. Tad galima kalbėti apie bendrą pusustavio ir greitraščio bruožą.

Aleksandro Jogailaičio rusėniškuose dokumentuose įvairi buvo ir balsės и rašyba. 12-ojoje iliustracijoje matome, kad žodyje „ино“ raidę и sudaro du brūkšneliai, sujungti skersu, gerokai plonesniu brūkšneliu. Ši raidė pakrypusi į kairę. O toje pačioje 12-ojoje iliustracijoje matomo žodžio „деи“ raidės и, kuri yra iškelta virš žodžio, grafika kitokia – ją ženklina du paskiri brūkšneliai, kurie vienas su kitu nesujungti. Ši raidė tiesi.

Žodžiai, kurių pavienės raidės iškeltos virš žodžio, kartais pažymimi viršuje nubrėžtu brūkšneliu ar lankeliu (žr. 13-ojoje iliustracijoje matomo žodžio „бил“ rašybą), o kartais niekaip nepažymimi (žr. 12-ojoje iliustracijoje matomo žodžio „деи“ rašybą).

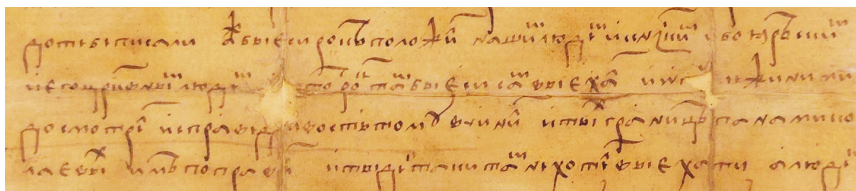
Aleksandro Jogailaičio rusėniškiems dokumentams būdinga dar viena savybė – kai kurie žodžiai trumpinami, praleidžiant balses. Šiuose dokumentuose pasitaikantys dažniausi žodžių trumpiniai yra „м[и]л[о]стью“, „кн[я]зь“, „лит[о]вский“, „п[и]сан“, „м[е]с[е]ца“. Pirmieji trys trumpiniai paprastai būna intuliacijoje, nurodant Aleksandro Jogailaičio kaip valdovo titulą. O paskutiniai du trumpiniai pasitaiko datavime, nurodant dokumentų parašymo vietą ir laiką. Žodžių trumpinimas praleidžiant balses buvo būdingas ir pačiam ankstyviausiam rusėniškojo rašto tipui – ustaviui³⁸.

Aleksandro Jogailaičio rusėniškiems dokumentams būdinga ir tai, kad žodžiai neretai (nors ir ne visada) atskiriami tarpais. Tame pačiame dokumente dažnai pasitaiko nevienodi tarpai tarp žodžių – vienur aiškesni, o kai kur visai nematomi. Kaip pavyzdį iš mūsų aptariamų dokumentų pateikiame dokumento Nr. 1 kelių eilučių vaizdą (žr. 14 iliustraciją). Tokia įvairovė ženklina rašysenos skubotumą, kuris, kaip jau minėjome anksčiau, suponuoja pačią „greitraščio“ termino prasmę.

Norėtusi atkreipti dėmesį ir į dar vieną Aleksandro Jogailaičio rusėniškų dokumentų ypatybę – raidės paskiruose žodžiuose beveik niekada nejungiamos (pavyzdžiui, žr. 14 iliustraciją). Čia reikėtų priminti šio straipsnio įvade paminėtą S. Lazutkos ir E. Gudavičiaus 1983 m. išsakytą požiūrį, jog tarpusavyje nejungiamos raidės XVI a. Lietuvos didžiojo kunigaikščio

37 Žr. kirilinės c raidės variantų, būdingų XV a. pusustaviui, vaizdus leidinyje K. Pietkiewicz, *Paleografia ruska...*, p. 241.

38 S. Pamerneckis, *op. cit.*, p. 21.

14 il. Dok. Nr. 1

raštinės rusėniškuose aktuose yra pusustavio stiliaus bruožas³⁹. Su tuo tenka sutikti. Ir iš tiesų, Aleksandro Jogailaičio rusėniškų dokumentų rašto manierai toli iki XVII a. LDK vartotam greitraščiui būdingos rišliosios rašysenos.

Ką galima pasakyti apie Aleksandro Jogailaičio rusėniškų dokumentų autorystę? Kaip minėjome anksčiau, mūsų aptariamuose dokumentuose nei valdovo, nei jo pareigūnų parašų aptikta nebuvo. Tačiau remdamiesi A. Hrušos surinktais duomenimis apie Aleksandro Jogailaičio raštininkus⁴⁰ galime bent jau prielaidų lygmeniu pamėginti identifikuoti asmenis, kurie buvo atsakingi už šio valdovo rusėniškų dokumentų parengimą. Dokumentus išvardijame chronologine seka:

1. [1495 m.] birželio 24 d., 13-as indiktas – Aleksandro Jogailaičio raštininkai tuo metu buvo arba galėjo būti Januška, Petraška Fominičius Liubičas, Bogdanas Semionovičius Sapiega, Levas Bogovitinovičius, Ivanas Jackovičius Vladyka, Fedka Grigorijevičius, Fedka Januškovičius, Ivanas Semionovičius Sapiega ir Januška;
2. [1495 m.] rugpjūčio 18 d., 13-as indiktas – Aleksandro Jogailaičio raštininkai tuo metu buvo arba galėjo būti Januška, Petraška Fominičius Liubičas, Bogdanas Semionovičius Sapiega, Levas Bogovitinovičius, Ivanas Jackovičius Vladyka, Fedka Grigorijevičius, Fedka Januškovičius, Ivanas Semionovičius Sapiega ir Januška;
3. 7004 [= 1495] m. spalio 4 d., 14-as indiktas – Aleksandro Jogailaičio raštininkai tuo metu buvo arba galėjo būti Januška, Petraška Fominičius Liubičas, Bogdanas Semionovičius Sapiega, Levas Bogoviti-

39 *Pirmasis Lietuvos Statutas*, t. I, d. 1, p. 149.

40 A. I. Груша, *Канцелярия Вялікага княства Літоўскага...*, p. 143–148.

- novičius, Ivanas Jackovičius Vladyka, Fedka Grigorijevičius, Fedka Januškovičius, Ivanas Semionovičius Sapiega ir Januška;
4. [1496 m. kovo 15 d.], 14-as indiktas – Aleksandro Jogailaičio raštininkai tuo metu buvo arba galėjo būti Januška, Petraška Fominičius Liubičas, Bogdanas Semionovičius Sapiega, Levas Bogovitinovičius, Ivanas Jackovičius Vladyka, Fedka Grigorijevičius, Fedka Januškovičius, Ivanas Semionovičius Sapiega ir Januška;
  5. [7006 = 1498 m. birželio 5 d., 1-as indiktas] – Aleksandro Jogailaičio raštininkai tuo metu buvo arba galėjo būti Petraška Fominičius Liubičas, Bogdanas Semionovičius Sapiega, Levas Bogovitinovičius, Ivanas Jackovičius Vladyka, Fedka Grigorijevičius, Fedka Januškovičius, Ivanas Semionovičius Sapiega ir Januška;
  6. [1499 m.] gegužės 25 d., 2-as indiktas – Aleksandro Jogailaičio raštininkai tuo metu buvo arba galėjo būti Petraška Fominičius Liubičas, Bogdanas Semionovičius Sapiega, Levas Bogovitinovičius, Ivanas Jackovičius Vladyka, Fedka Grigorijevičius, Fedka Januškovičius, Ivanas Semionovičius Sapiega ir Januška;
  7. [7008 = 1500 m.] gegužės 27 d., 3-ias indiktas – Aleksandro Jogailaičio raštininkai tuo metu buvo arba galėjo būti Bogdanas Semionovičius Sapiega, Levas Bogovitinovičius, Fedka Grigorijevičius, Fedka Januškovičius, Ivanas Semionovičius Sapiega ir Januška;
  8. [1501 m.] sausio 3 d., 4-as indiktas – Aleksandro Jogailaičio raštininkai tuo metu buvo arba galėjo būti Bogdanas Semionovičius Sapiega, Levas Bogovitinovičius, Fedka Grigorijevičius, Fedka Januškovičius, Ivanas Semionovičius Sapiega, Januška ir Michailas Bogušas-Bogovitinovičius;
  9. 7009 [= 1501] m. rugpjūčio 1 d., 4-as indiktas – Aleksandro Jogailaičio raštininkai tuo metu buvo arba galėjo būti Bogdanas Semionovičius Sapiega, Levas Bogovitinovičius, Fedka Grigorijevičius, Fedka Januškovičius, Ivanas Semionovičius Sapiega, Januška ir Michailas Bogušas-Bogovitinovičius;
  10. 7010 [= 1501] m. rugsėjo 26 d., 5-as indiktas – Aleksandro Jogailaičio raštininkai tuo metu buvo arba galėjo būti Bogdanas Semionovičius Sapiega, Levas Bogovitinovičius, Fedka Grigorijevičius, Fedka Januškovičius, Ivanas Semionovičius Sapiega, Januška ir Michailas Bogušas-Bogovitinovičius;

11. [1502 m.] birželio 19 d., 5-as indiktas – Aleksandro Jogailaičio raštininkai tuo metu buvo arba galėjo būti Bogdanas Semionovičius Sapiega, Levas Bogovitinovičius, Fedka Grigorijevičius, Fedka Januškovičius, Ivanas Semionovičius Sapiega, Januška ir Michailas Bogušas-Bogovitinovičius;
12. 7011 [= 1503] m. rugpjūčio 25 d., 6-as indiktas – Aleksandro Jogailaičio raštininkai tuo metu buvo arba galėjo būti Bogdanas Semionovičius Sapiega, Levas Bogovitinovičius, Fedka Januškovičius, Ivanas Semionovičius Sapiega, Grigorijus Isajevičius Hromyka ir Michailas Bogušas-Bogovitinovičius;
13. 7012 [= 1503] m. rugsėjo 6 d., 7-as indiktas – Aleksandro Jogailaičio raštininkai tuo metu buvo arba galėjo būti Bogdanas Semionovičius Sapiega, Levas Bogovitinovičius, Fedka Januškovičius, Ivanas Semionovičius Sapiega, Grigorijus Isajevičius Hromyka ir Michailas Bogušas-Bogovitinovičius;
14. 7013 [= 1505] m. kovo [? d.], 8-as indiktas – Aleksandro Jogailaičio raštininkai tuo metu buvo arba galėjo būti Bogdanas Semionovičius Sapiega, Fedka Januškovičius, Ivanas Semionovičius Sapiega, Grigorijus Isajevičius Hromyka ir Michailas Bogušas-Bogovitinovičius;
15. 7013 [= 1505] m. kovo 10 d., 8-as indiktas – Aleksandro Jogailaičio raštininkai tuo metu buvo arba galėjo būti Bogdanas Semionovičius Sapiega, Fedka Januškovičius, Ivanas Semionovičius Sapiega, Grigorijus Isajevičius Hromyka ir Michailas Bogušas-Bogovitinovičius;
16. 7014 [= 1505] m. spalio 20 d., 9-as indiktas – Aleksandro Jogailaičio raštininkai tuo metu buvo arba galėjo būti Bogdanas Semionovičius Sapiega, Ivanas Semionovičius Sapiega, Grigorijus Isajevičius Hromyka ir Michailas Bogušas-Bogovitinovičius;
17. 7014 [= 1506] m. [liepos 8 d.], 9-as indiktas – Aleksandro Jogailaičio raštininkai tuo metu buvo arba galėjo būti Bogdanas Semionovičius Sapiega, Ivanas Semionovičius Sapiega, Grigorijus Isajevičius Hromyka, Michailas Bogušas-Bogovitinovičius ir Kopotas Vasiljevičius.

Taigi variantų, kas galėjo būti atsakingi už mūsų aptariamų dokumentų parengimą, nemažai. Dokumentai Nr. 3, 7 ir 10 turinio požiūriu yra tiesiogiai

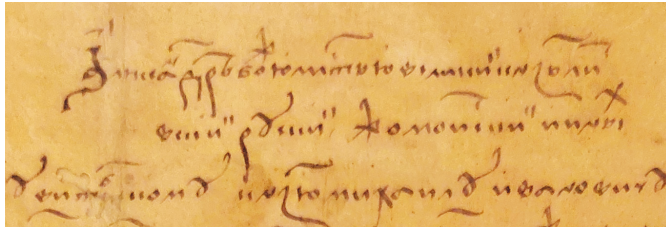
susiję su Aleksandro Jogailaičio raštininku Fedka Januškovičiumi, o dokumentas Nr. 16 – su kitu to paties valdovo raštininku Grigorijumi Isajevičiumi Hromyka. Galima daryti atsargią prielaidą, jog už minėtų dokumentų parengimą buvo atsakingi ne šie, o kiti raštininkai. Bent jau taip turėjo būti tuo atveju, jeigu rengiant šiuos dokumentus buvo vengiama galimos korupcijos. Nors, kaip jau buvome minėję anksčiau, Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Senojo valdymo pradžioje kai kurie jo raštininkai išduodavo dokumentus valdovo vardu be jo žinios. Tad negalima atmesti galimybės, kad ir minėti Aleksandro Jogailaičio raštininkai patys parengė su jų reikalais tiesiogiai susijusius dokumentus.

Vertindami Aleksandro Jogailaičio rusėniškų dokumentų rašysenos ir raidžių ortografijos ypatumus galime mėginti išskirti dokumentus, kurie buvo surašyti ta pačia ar labai panašia rašysena. Visuose šiuose dokumentuose nurodytas Aleksandro Jogailaičio kaip valdovo titulas. Tad jo žodžių rašybą mūsų aptariamuose dokumentuose toliau ir lyginsime.

Tam tikrų rašysenos ir raidžių ortografijos panašumų galime išvelgti mūsų aptariamuose dokumentuose Nr. 1, 2, 3, 5 ir 6 (žr. 15–19 iliustracijas). Šių dokumentų intituliacijoje, asmenvardyje „Александръ“ labai panaši kirilinių raidžių а, л, с ir iškeltos virš žodžio raidės н rašysena. Pastaroji raidė visuose dokumentuose pasvirusi į dešinę pusę. Juose žodžio „м[и]-л[о]стью“ rašysena ir pavienių raidžių ortografija taip pat mažai kuo skiriasi. Be to, visuose minėtuose dokumentuose labai panaši raidės р žodyje „русский“ rašysena.

Tiesa, ką tik minėtuose dokumentuose galima išvelgti ir skirtumų. Ne visur vienodai rašoma raidė ж žodyje „жомоитский“. Šiuo požiūriu ypač išsiskiria dokumentas Nr. 2, kuriame minėtame žodyje raidė ж turi iš viršaus į apačią, į kairę pusę nubrėžtą ganėtinai ilgą tiesę. Be to, nevienoda raidės х žodyje „иных“ rašysena ir pokrypis. Dokumente Nr. 1 ji pakrypusi į kairę pusę, dokumentuose Nr. 2, 3 ir 5 pakrypusi į dešinę pusę, o dokumente Nr. 6 – daugmaž tiesi.

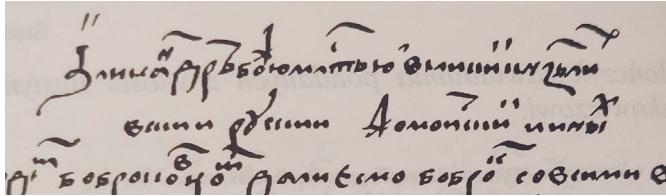
Visų kitų Aleksandro Jogailaičio rusėniškų dokumentų bendras rašysenos ypatybes išvelgti sudėtingiau. Grupuoti šiuos dokumentus pagal bendras rašysenos ypatybes keblu dėl ganėtinai didelių pavienių raidžių ortografijos skirtumų. Tad daryti prielaidą, kad šių dokumentų autorystė bendra, taip pat sudėtinga.

Fragment of a handwritten manuscript in Cyrillic script. The text is written in dark ink on aged, yellowish paper. The visible lines of text are:

Знаю аръ востанитъ вѣмни и хъ
вни рдшии Алопшии и хъ
Дѣтѣи оид и хъ и хъ и хъ и хъ и хъ

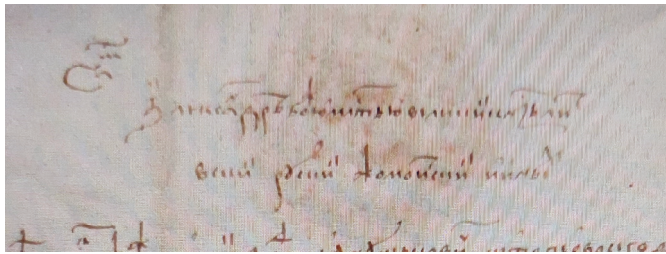
15 il. Dok. Nr. 1

Fragment of a handwritten manuscript in Cyrillic script. The text is written in dark ink on aged, yellowish paper. The visible lines of text are:

Знаю аръ востанитъ вѣмни и хъ
вни рдшии Алопшии и хъ
Аѣ бобрюи о хъ Алопшии бобрюи совѣтши о

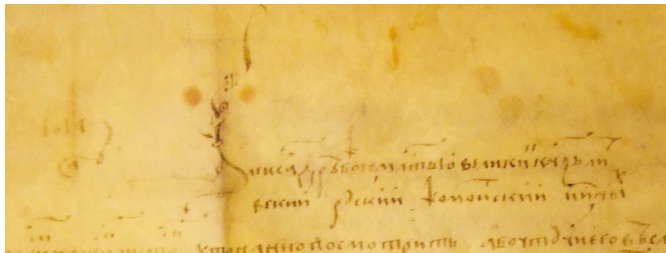
16 il. Dok. Nr. 2

Fragment of a handwritten manuscript in Cyrillic script. The text is written in dark ink on aged, yellowish paper. The visible lines of text are:

Знаю аръ востанитъ вѣмни и хъ
вни рдшии Алопшии и хъ
+ + + + + + + + + + + + + + + + + +

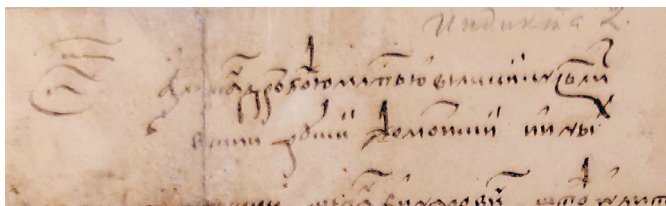
17 il. Dok. Nr. 3

Fragment of a handwritten manuscript in Cyrillic script. The text is written in dark ink on aged, yellowish paper. The visible lines of text are:

Знаю аръ востанитъ вѣмни и хъ
вни рдшии Алопшии и хъ
+ + + + + + + + + + + + + + + + + +

18 il. Dok. Nr. 5

Fragment of a handwritten manuscript in Cyrillic script. The text is written in dark ink on aged, yellowish paper. The visible lines of text are:

Знаю аръ востанитъ вѣмни и хъ
вни рдшии Алопшии и хъ
+ + + + + + + + + + + + + + + + + +

19 il. Dok. Nr. 6

Išvados. Tyrimui buvo pasitelkta 17 Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio rusėniškų dokumentų, saugomų Lietuvoje ir Lenkijoje. Lietuvoje, tiksliau, Vilniuje, saugomus dokumentus galėjome pamatyti gyvai, o Lenkijoje saugomų dokumentų atveju rėmėmės jų vaizdų kopijomis.

Dokumentų fizinė būklė įvairi – vieni išlikę geriau, o kiti prasčiau. Jie surašyti ant dviejų rūšių medžiagos – pergamento arba popieriaus, juodos arba rudos spalvos rašalu.

Pagrindinė Aleksandro Jogailaičio rusėniškų dokumentų patvirtinimo priemonė – valdovo antspaudas – išliko tik dalyje dokumentų. Kituose matomi tik antspaudų likučiai. Kitų patvirtinimo priemonių – valdovo ir (arba) jo pareigūnų parašų – neaptikta. Visgi yra žinoma, kad Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio kanceliarijoje tarnavo nemažai raštininkų, kurie ir turėjo būti atsakingi už mūsų tirtų dokumentų sudarymą.

Kai kurios raidės Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio rusėniškuose dokumentuose padidintos ir (arba) pagražintos. Padidintos raidės turėjo išskirti pavienes teksto dalis, o padidintos ir pagražintos raidės – pabrėžti turinio svarbą. Tikėtina, kad raidžių puošyba užsiėmė ne raštininkai ar rašovai, bet specialūs dailininkai.

Aleksandro Jogailaičio rusėniškų dokumentų paleografinė analizė patvirtina istoriografijoje dar praėjusiame šimtmečiuose išsakytą mintį apie „greitraščio“ termino sąlygiškumą ir pusustavio bruožų pasireiškimą XVI a. Lietuvos didžiojo kunigaikščio kanceliarijos rusėniškuose dokumentuose. Minėto valdovo rusėniškuose dokumentuose išvelgtina tiek greitraščio, tiek pusustavio ar net ustavo bruožų. Pagrindinis pusustavio bruožas šiuose dokumentuose – beveik niekada nejungiamos to paties žodžio raidės. Kai kurie bruožai (pavyzdžiui, priebalsių iškėlimas virš žodžio) būdingi ir pusustaviui, ir greitraščiui. Mūsų tirtuose dokumentuose taip pat išvelgtina ir labiau greitraščiui, o ne pusustaviui būdingų požymių. Apie greitraščiui būdingą rašysenos skubotumą byloja dalies raidžių pokrypis į dešinę ar kairę pusę ir tai ryškesni, tai visai neryškūs tarpai tarp žodžių.

Remdamiesi istoriografija pamėginome identifikuoti Aleksandro Jogailaičio raštininkus, kurie galėjo būti atsakingi už kiekvieno mūsų tirtu dokumento parengimą. Kai kurių dokumentų bendri rašysenos ir raidžių ortografijos požymiai leidžia daryti prielaidą, kad šių dokumentų autorystė bendra.

Ruthenian Documents of the Chancery of Alexander Jagiellon, Grand Duke of Lithuania from a Paleographic Point of View

ANDRIUS JURKEVIČIUS

Key words: Alexander Jagiellon, Ruthenian documents, paleography.

Summary. The article examines paleographic specifics of Ruthenian documents of Alexander Jagiellon (1492–1506), Grand Duke of Lithuania. We looked into 17 documents of this ruler, kept in Lithuania and Poland. The examination of Alexander Jagiellon's Ruthenian documents enabled us to establish the following: 1) the documents were written on two types of material – parchment or paper – using black or brown ink; 2) the documents were authenticated with pendant or applied seals of the Grand Duke of Lithuania, while other means of authentication such as signatures of the ruler or his officials were not detected; 3) individual letters in the texts of the documents are enlarged and/or decorated; 4) in all these documents, the slant of the letters varies (the letters are either vertical or slanted to the left or right); 5) some letters (mostly consonants) are raised above words, even though they make only a small part of all letters in the documents; 6) some words are made shorter by omitting vowels; 7) words are often (but not always) separated by spaces; 8) letters in individual words are almost never connected. The paleographic analysis of Alexander Jagiellon's Ruthenian documents confirms an idea (expressed in historiography as early as in the last century) of the conditionality of the term “cursive” and manifestation of some traits of semi-uncial in Ruthenian documents of the Chancery of the Grand Duke of Lithuania in the 16th century. The Ruthenian documents of this ruler display features of both cursive and semi-uncial or even uncial. We also attempted to identify individuals (Alexander Jagiellon's scribes) who could have been responsible for the preparation of documents and documents that could have been written by the same individual.